

Lausunto: Peruspankkipalveluja ja luottolaitoslainsäädäntöä koskevasta arviomuistiosta**Vastaanottaja: valtiovarainministeriö****Asia: VN/4219/2023****Ajankohta: 12.4.2024**

Vammaisfoorumi on 27 valtakunnallisen vammaisjärjestön yhteistyöjärjestö, jonka tarkoituksena on YK:n vammaisten ihmisten oikeuksia koskevan sopimuksen mukaisesti edistää vammaisten ihmisten tasa-arvoa ja yhdenvertaisen osallistumisen mahdollisuuksia yhteiskunnassa. Vammaisfoorumi edustaa jäsenjärjestöjensä kautta noin 223 000 vammaista ja pitkäaikaissairasta ihmistä.

1. Peruspankkipalvelut

Kommenttinne peruspankkipalveluita koskeviin arviomuistion havaintoihin ja toimenpide-ehdotuksiin (arviomuistion luku 2)? Voitte tässä yhteydessä tuoda esille myös arvioitanne eri toimenpidevaihtoehtojen vaikutuksista.

Vammaisfoorumi toimii 27 valtakunnallisen vammaisjärjestön yhteistyöjärjestönä. Kiitämme mahdollisuudesta lausua asiasta ja toteamme vammaisten ihmisten perus- ja ihmisoikeuksien edistämisen näkökulmasta peruspankkipalveluista seuraavaa:

Arviomuistiossa tunnistetaan eri selvitysten perusteella, että yksityishenkilöasiakkaiden erityisryhmien peruspankkipalveluissa on merkittäviä ongelmia (s. 20 ja 23). Arviomuistio toteaa, että erityisryhmiin kuuluvien yksityishenkilöiden ja heidän mahdollisten erityistarpeidensa huomioimisen ongelmat muodostavat yhteiskunnallisesti merkittävän haasteen (s. 21). Tästä huolimatta arviomuistiossa ei tarkemmin avata näiden ongelmien syitä tai esitetä konkreettisia toimenpiteitä tai yksilöityjä lainsäädännön muutostarpeita, joilla näiden erityisryhmien, mukaan lukien vammaisten henkilöiden, asemaa peruspankkipalveluissa voitaisiin parantaa.

Peruspankkipalveluiden käyttäminen avustettuna, tai käytännössä avustettuna toimimisen epääminen, on monille vammaisille henkilöille yksi keskeisimmistä peruspankkipalveluiden käyttämiseen ja niiden tosiasialiseen saatavuuteen liittyvistä ongelmista. Luottolaitoslain 15 luvun 6 §:n esitöissä (HE 123/2016 vp, s. 33) todetaan, että toimintarajoitteisten ihmisten “tulee voida käyttää perusmaksutiliä ja siihen liittyviä palveluita sekä sähköisen tunnistamisen palveluita, mukaan lukien vahva sähköinen tunnistaminen” ja että “talletuspankkien on tarvittaessa mukautettava palveluitaan ja varmistettava palveluiden toimivuus myös apuvälineillä tämän oikeuden toteuttamiseksi”. Lain esitöiden mukaan “[a]siakkaan tarpeiden mukaisesti mahdollisia mukauttamismuotoja voivat olla muun muassa pistekirjoitettujen asiakirjojen toimittaminen, tunnuslukujen tarjoaminen sähköisessä muodossa, sormenjälkitunnistautuminen tai henkilökohtaisen avustajan käytön salliminen.” Pankin tulee huomioida myös yhdenvertaisuuslain 15 §, joka edellyttää, että palveluntarjoajan on tehtävä asianmukaiset ja kulloisessakin tilanteessa tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta vammaisen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa saada yleisesti tarjolla olevia palveluita. Tarvittaessa toisen henkilön tuella asioimisen sallimista edellyttää myös YK:n vammaissopimus, jonka 12.3 artiklan mukaan sopimuspuolten tulee toteuttaa asianmukaiset toimet järjestääkseen vammaisten henkilöiden saataville tuen, jota he mahdollisesti tarvitsevat oikeudellista kelpoisuuttaan käyttäessään.

Siitä huolimatta, että toisen ihmisen tuella asioimisen salliminen saa tukea paitsi luottolaitoslain esitöistä myös Suomea sitovasta perus- ja ihmisoikeussäätelystä, se, että vammainen henkilö tarvitsee peruspankkipalveluita käyttäessään toisen ihmisen apua, muodostuu kuitenkin mm. vammaisjärjestöjen neuvontapalveluissa kertyneiden tietojen perusteella usein esteeksi sille, että henkilö voisi saada käyttöönsä peruspankkipalveluita, eritoten vahvan sähköisen tunnistamisen välineitä. Arviomuistiossa ei esitetä ratkaisuja tähän ongelmaan. Peruspankkipalveluita koskevan säätelyn kehittämismvaihtoehtoissa ja jatkotoimenpide-ehdotuksissa todetaan, että mm. asiakkaan tuntemiseen ja tunnistamiseen liittyvien menettelytapojen mahdollisena kehittämistarpeena on velvollisuuksien täsmentäminen siten, että nykylainsäädännön edellyttämiä palveluntarjoajien velvoitteita ei tulkita ylitsepääsemättömän tiukasti keskeisiä pankkipalveluita tarjottaessa, vaan noudatetaan riskiperusteista lähestymistapaa, joka edellyttää yksilöllistä harkintaa kaavamaisen soveltamisen sijasta (s. 31). Peruspankkipalveluiden mukauttamista koskevaa harkintaa, ml. toisen ihmisen avulla toimimisen salliminen, ei tule jättää palveluntarjoajien tehtäväksi, vaan asiasta tarvitaan nimenomaista säätelyä sekä vahvaa viranomaisohjausta, joka turvaa vammaisten henkilöiden oikeuden käyttää oikeudellista kelpoisuuttaan peruspankkipalveluiden kontekstissa tarvittaessa tuetusti siten kuin Suomea sitovan YK:n vammaissopimuksen 12.3 artikla edellyttää.

Säätelyä kehitettäessä tulisi siis jatkossa huomioida nimenomaisesti avustettuna toimimiseen liittyvä problematiikka suhteessa mm. säätelyyn maksuvälineiden ja vahvan sähköisen tunnistautumisen välineiden henkilökohtaisuudesta.

Vammaisfoorumi pitää valitettavana sitä, että luottolaitoslain 15 luvun 6 §:n muutokset ovat olleet voimassa jo vuosia, eikä niitä edelleenkään noudateta. Tästä syystä olisi tarpeen nostaa lain esitöissä todettu palveluiden mukauttamisvelvollisuus säännösten tasolle ja sisällyttää säännökseen myös viittaus yhdenvertaisuuslain 15 §:ään. Lisäksi 15 luvun 6 §:n 5 momentin perusmaksutilejä koskevaa tiedotusvelvollisuutta tulisi säännösten tasolla laajentaa koskemaan myös mainittua palveluiden mukauttamisvelvollisuutta.

Ottaen huomioon arviomuistiossakin (s. 12) painotetun peruspankkipalveluiden olennaisen merkityksen erityisesti yksityishenkilöille tulisi asiakkaiden oikeusturvaa vahvistaa säätämällä myös luottolaitoslain 15 luvun 6 §:n noudattamisen rikkominen tai laiminlyönti kuuluvaksi lain 20 luvun 1 §:ssä tarkoitetun hallinnollisen seuraamusmaksun piiriin.

Vammaisfoorumi muistuttaa myös palveluiden käyttäjien ohjauksesta ja neuvonnasta. Pankkien tulee sisällyttää peruspankkipalveluihin riittävää ohjausta ja neuvontaa sekä palvelun käyttöä aloitettaessa että käytön jatkuessa. YK:n vammaissopimuksen vammaisten henkilöiden tiedonsaantia koskeva artikla 21 edellyttää muun muassa yksityisiltä tahoilta, jotka tarjoavat myös internetin välityksellä yleisiä palveluja, antamaan tietoa ja palveluja vammaisille henkilöille esteettömässä ja käyttökelpoisessa muodossa. Lakiesityksen 6 §:n uuteen 4 momenttiin, jossa säädettäisiin talletuspankin velvollisuudesta asettaa asiakkaan saataville maksutta helposti käytettävissä olevia tietoja ja annettava neuvoja perusmaksutileistä ja niihin liittyvistä maksupalveluista, tulee lisätä maininta tiedonsaannin esteettömyydestä. Pankit tulisi velvoittaa ottamaan viestinnässään huomioon muun muassa itsenäistyvät nuoret, ikääntyneet sekä erityisryhmät, jotka tarvitsevat esimerkiksi selkokielistä materiaalia.

2. Käteisen saatavuus ja käytettävyys

Kommenttinne käteisen saatavuutta ja käytettävyyttä koskeviin arviomuistion havaintoihin ja toimenpide-ehdotuksiin (arviomuistion luku 3)?

Vammaisfoorumi pitää tärkeänä sitä, että muistiossa on todettu käteisen käytön välttämättömyys maksuvälineenä, vaikka käteisen käyttö on merkittävästi vähentynyt (s. 35) Erityisesti peruspalveluissa käteisen käyttö tulee jatkossakin olla mahdollista ja se tulee varmistaa viranomaisten toimesta (s.36).

Luvussa 3.2 ehdotettuja toimenpiteitä käteisen käytön turvaamiseksi tarvitaan ja Vammaisfoorumi haluaa muistuttaa, että käteisen saatavuus laajasti sekä sen käyttö

maksuvälineenä ovat monelle vammaiselle henkilölle erittäin tärkeitä. Käteisen saatavuus tulee olla turvattu koko Suomessa. Käteisen riittävyys tulee varmistaa, jotta kaikki vammaiset henkilöt voivat tosiasiansa käyttää yhdenvertaisesti tunnistettavissa olevia maksuvälineitä niin fyysisesti kuin verkossa. YK:n vammaissopimuksen artiklan 9 edellyttää toimia varmistaakseen esteettömyyden ja saavutettavuuden palveluihin niin kaupunki- kuin maaseutualueilla. Monet vammaiset henkilöt käyttävät enemmän käteistä kuin maksukortteja tai muita sähköisiä välineitä. Syynä tähän on maksupäätteiden esteellisyys tai muut digimaksamisen haasteet.

On tärkeä taata, että käteistä on olemassa myös varautumistoimenpiteenä. Varautumiseen liittyvät näkökulmat ovat erityisen tärkeitä, kun kyse on haavoittuvassa asemassa olevista ryhmistä. Tämä kärjistyy yleensä kriisien yhteydessä.

3. Asiakkaansuoja- ja menettelytapasääntely: hyvä pankkitapa ja sopimusehtosääntely

Kommenttinne hyvää pankkitapaa ja sopimusehtosääntelyä koskeviin arviomuistion havaintoihin ja toimenpide-ehdotuksiin (arviomuistion luku 4)? Voitte tässä yhteydessä tuoda esille myös arvioitanne eri toimenpidevaihtoehtojen vaikutuksista.

Vammaisfoorumi haluaa nostaa tässä yhteydessä esiin pienten yhdistysten pankkipalveluiden hinnoittelun, joka koskee monia jäsenjärjestöjemme toimijoita. Pienten yhdistysten pankkipalveluiden hinnoittelu tapahtuu tällä hetkellä joissakin pankkiryhmittymissä samoin kuin yritysten pankkipalvelujen.

Kun yhdistysten taloudellinen toiminta ei ole laajaa, muodostuu pankin asiakasmaksuista kohtuuttoman suuri taloudellinen rasite yhdistystoiminnalla. Yhdistysten pankkipalvelut hinnoitellaan usein samoin kuin yritysten. Vapaaehtoistoimintaa tekevät yhdistykset ovat usein voittoa tavoittelemattomia toisin kuin yritykset. Tällainen hinnoittelu voi vaarantaa kansalaistoiminnan jatkumisen. Monet yhdistykset ovat suhteellisen pieniä ja varat yhdistystoiminnan pyörittämiseen sekä kehittämiseen ovat rajalliset. Yhdistysten varainhankinta koostuu muun muassa avustustuloista, myyjäistuloista, jäsenmaksuosuuksista ja toiminta suunnataan jäsenistön hyväksi. Muuttuneessa taloudellisessa tilanteessa monilta yhdistyksiltä on leikattu avustustuloja, yhteistyökumppanuuksia ei olla saatu entiseen tapaan ja myyjäis-/arpajaistulojen kertyminen on myös vähentynyt. Kohonneet pankkipalveluiden hinnat on lisännyt monien yhdistysten kulutaakkaa ja on pois yhdistysten jäsenille suunnatuista toiminnan järjestämismahdollisuuksista. Myyjäis- ja arpajaistuloista tms. saatujen käteisvarojen tallettaminen yhdistyksen pankkitilille saattaa maksaa jopa niin paljon, ettei tuloista jää tallettavaksi kuin murto-osa.

Jatkovalmistelussa tulee kiinnittää huomioita näidenkin toimijoiden mahdollisuuteen saada peruspankipalvelut käyttöönsä kohtuullisilla kustannuksilla. Tavoitteena tulisi olla, että yhdistysten pankkipalveluista perittäviä kuluja kohtuullistetaan eikä yhdistyksiä rinnastettaisi palvelujen hinnoittelussa yrityksiin. Tämä voitaneen toteuttaa hyvän pankkitavan säännöksen kirjauksilla.

4. Luottolaitosten toimintaa ja riskienhallintaa koskeva sääntely

Vammaisfoorumilla ei ole lausuttavaa asiassa.

5. Talletuspankkien yhteenliittymät

Vammaisfoorumilla ei ole lausuttavaa asiassa.

6. Luottolaitosten yhteisölaite

Vammaisfoorumilla ei ole lausuttavaa asiassa.

7. Muut havainnot ja huomiot

Voitte tässä yhteydessä tuoda esille muita kuin edellä mainittuihin teemoihin liittyviä havaintoja ja huomioita arviomuistioon liittyen.

Vammaisfoorumi kiittää mahdollisuudesta lausua peruspankkipalveluista vammaisten henkilöiden näkökulmasta ja muistuttaa siitä, että yhdenvertaisuuden turvaamiseksi on ensiarvoisen tärkeää säilyttää mahdollisuus käteisen käyttöön ja kehittää maksamisen välineitä ja ratkaisuja, jotka olisivat myös toisen ihmisen apua esimerkiksi digitaalisten maksuvälineiden käyttöön tarvitsevien ihmisten saatavilla.

Vammaisfoorumi ry

Veera Florica Rajala
puheenjohtaja

Anni Kyröläinen
pääsihteeri
p. 045 217 4936
anni.kyrolainen@vammaisfoorumi.fi